

УДК 336.717

Ярослав ЧАЙКОВСЬКИЙ,
Ярослава КОВАЛЬЧУК

БАНКІВСЬКІ ІННОВАЦІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ ЕЛЕКТРОННИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Розкрито сутність поняття “банківські інновації”. Проаналізовано сучасний стан електронних банківських інновацій в Україні. Визначено основні загрози, які впливають на розвиток інновацій в банківській системі України, наведено перспективи розвитку банківських інновацій. Запропоновано найбільш перспективні банківські інновації, які могли б бути започатковані в Україні.

Ключові слова: банки, інновації, Інтернет, Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, електронні банківські послуги.

Ярослав ЧАЙКОВСКИЙ, Ярослава КОВАЛЬЧУК

Банковские инновации: перспективы и угрозы электронных банковских услуг

Раскрыта сущность понятия “банковские инновации”. Проанализировано современное состояние электронных банковских инноваций в Украине. Указаны основные угрозы, влияющие на развитие инноваций в банковской системе Украины, отмечены перспективы развития банковских инноваций. Предложены наиболее перспективные банковские инновации для использования в Украине.

Ключевые слова: банки, инновации, Интернет, Интернет-банкинг, мобильный банкинг, электронные банковские услуги.

Yaroslav CHAIKOVSKIY, Yaroslava KOVALCHUK

Banking innovations: perspectives and threats of electronic banking services

Introduction. Nowadays, innovation is not the only economic phenomena, which affects the growth of productivity of factors of production, growth of volumes of production, structural changes, economic growth and national competitiveness, etc. Now innovations have become identified with development and improvement in all areas of the economy, including banking business.

The purpose of the article is to disclose the concept of “banking innovations” and then to study the current state of electronic banking innovations in Ukraine, to identify the main threats, which influence the development of innovations in the domestic banking system, and determine the prospects for the development of banking innovations.

Results. The article defines the notion of “banking innovations”. The current state of electronic banking innovations and the influence of the Internet development on the banking services are considered. The essence of Internet banking is also revealed and its distribution in Ukraine and in Europe is analyzed.

In addition, the article presents the main threats affecting the development of innovations in the banking system of Ukraine, and specifies incident cases and their consequences in Ukraine and in the world.

The prospects for the development of banking innovations are considered, the most promising banking innovations that could be launched in Ukraine were proposed.

Conclusions. *In general banking innovations in Ukraine are not independent development of truly innovative and unique products, services or technologies at the world level. It's noticeable that there is development in the field of electronic banking services. The undisputed leader in the implementation of innovation at all levels of its own activities is the PJSC PrivatBank.*

There are highlight key areas for improving innovation in the banking system of Ukraine, such as: the formation of innovation policy, the development of distance servicing, and improvement customer service. In addition, with the development of technologies, new threats to innovation in the banking system are emerging. So there should be given a lot of attention in order to be in demand and banking institutions need to keep pace with global innovation and trends.

Keywords: *banks, innovations, Internet, Internet banking, mobile banking, electronic banking services.*

JEL Classification: O310.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток і загострення конкуренції на ринку банківських послуг в Україні змушують банківські установи опанувати нові підходи до підвищення ефективності власного функціонування, проводити пошук додаткових шляхів одержання переваг конкуренції, зокрема шляхом упровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів, нових продуктів і послуг. Наукові досягнення і винаходи стосовно банківського обслуговування забезпечують постійне поліпшення банківських продуктів, послуг і технологій, які застосовуються для обслуговування споживачів. Саме тому дослідження проблем, пов'язаних з інноваційною діяльністю вітчизняних банківських установ, є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку питань упровадження інноваційних банківських послуг здійснили вітчизняні науковці. Так, автори підручника "Банківські операції" за редакцією професора О.В. Дзюблюка розглядають основи діяльності комерційних банків у ринковій економічній системі й умови і по-

рядок здійснення основних банківських операцій [1]. С.Б. Єгоричева досліджує сучасні проблеми організації та управління інноваційною діяльністю комерційних банків [2]. О.В. Золотарьова, А.А. Чекал розглядають специфіку впровадження інноваційних банківських продуктів в Україні [3]. І.Я. Карчева досліджує основні напрями інноваційного розвитку банків України [4]. О.В. Метлушко висвітлює питання щодо ролі новітніх банківських продуктів і технологій у сучасному економічному процесі [5]. Н.М. Пантелеєва визначає виклики і загрози банківського бізнесу, що зумовлені поширенням процесів цифровізації економіки та впливають на появу фінансових інновацій [6]. Інноваційний процес почався в 1970-х рр. і продовжує розвиватися швидкими темпами. Тому подальшого детального аналізу потребує сучасний стан електронних банківських інновацій в Україні з метою виявлення основних загроз, які впливають на розвиток інновацій у вітчизняній банківській системі, та визначення напрямів розвитку банківських інновацій. Нереалізований повною мірою по-

тенціал інноваційної діяльності банківських установ на вітчизняному ринку потребує подальших теоретичних наукових досліджень і розробок.

Мета статті є дослідження сучасного стану електронних банківських інновацій в Україні, виявлення основних загроз, які впливають на розвиток інновацій у вітчизняній банківській системі, та визначення перспектив розвитку банківських інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні інновації – це не лише одне з економічних явищ, яке впливає на зростання продуктивності факторів виробництва, зростання обсягів виробництва, структурні зрушення, економічне зростання та національну конкурентоспроможність тощо. Інновації ототожнюються із розвитком і вдосконаленням усіх сфер економіки, включаючи банківську справу.

Варто звернути увагу на нинішнє розширене тлумачення змісту інновації – це може бути новий продукт, нова структура чи система управління організацією, нова культура, новий технологічний процес або інформаційна система тощо. До того ж найважливішою рисою нововведення в умовах ринкової економіки має бути новизна його споживчих якостей, а не технологічна характеристика, що часто відіграє другорядну роль [2, с. 37].

Банківська система України перебуває на етапі розвитку. Попри складну політичну ситуацію в країні, вона помалу, та все ж запроваджує в свою діяльність новітні продукти. Варто зазначити, якщо і надалі збережеться такий напрямок, то українські банки будуть мати можливість стати конкурентоспроможними на світовому ринку послуг. І це позитивно вплине на покращення якості та швидкість надання послуг. При цьому кожна послуга буде пристосовуватися до запитів клієнта, що матиме позитивний вплив як на банківську систему, так і на економіку загалом.

Варто зауважити, що новітні технології на сучасному етапі все частіше пов'язані зі всесвітньою мережею Інтернет. Тому актуальним є відстеження зв'язку розвитку інновацій та електронних ресурсів.

Ефективно використовуючи можливості мережі Інтернет, можливо пришвидшити розвиток майже всіх видів бізнесу, в тому числі спростити і покращити проведення безготівкових платіжних розрахунків. Це дасть змогу покращити якість обслуговування клієнтських безготівкових платежів, а банкам, які матимуть розвинену та сучасну систему обслуговування клієнтів, – підняти свій рейтинг.

Згідно з інформацією Internet World Stats, Україна в 2017 р., серед інших європейських країн, посідає 8-ме місце за кількістю споживачів послуг Інтернету, що становить приблизно 23,3 млн осіб, тобто більшу половину мешканців країни, або майже 3,5% від всіх користувачів у Європі. Це є досить хорошим результатом, проте, порівняно з країнами-лідерами, Україна сильно відстає, адже там цей показник в середньому сягає більш як 85% [7].

За даними Інтернет Асоціації України, в 2017 р. більше 72% активної Інтернет-аудиторії, що користується мережею кожен день або кілька разів на тиждень, мешкає в містах, а 27% – в селах, притому, що серед усіх мешканців сіл показник проникнення становить 52% тих, хто вже користується всесвітньою мережею [8]. Цей показник проникнення в селах є найнижчим в країні, тому саме за рахунок цієї групи клієнтів можна забезпечити поширення Інтернету в подальшому.

Доцільно проаналізувати статистичні дані, пов'язані з проникненням Інтернету за типом доступу користувачів у 2017 р. Ці дані вказують на значну кількість користувачів всесвітньої мережі через домашні ноутбуки – 49%, смартфони – 42%, стаціонарні домашні комп'ютери – 40% та планшети – 16% [9].

Варто зазначити, що статистика проникнення смартфонів і планшетів свідчить про те, що цей клас пристроїв не тільки доповнює звичайні стаціонарні комп'ютери та ноутбуки, а все частіше повністю замінює їх у повсякденному використанні. Тому не слід нехтувати важливістю впливу інноваційних розробок у сфері мобільних додатків. Адже користуватися такими пристроями набагато зручніше, бо вони не прив'язані до певного місця, і це дає поштовх як до швидких покупок, так і до здійснення різних банківських операцій, незалежно від місця і часу.

Тому не дивно, що з поширенням смартфонів у банківській сфері неабияк зросла популярність мобільного банкінгу. На думку спеціалістів, стільниковий телефон в майбутньому замінить пластикову картку як засіб платежу. Ідентифікація клієнта проводитиметься за допомогою NFC-чипів, які будуть міститись у телефоні. Діапазон операцій на перспективу буде досить обширний, а саме: контроль за залишком на рахунку, різного роду платежі, перекази коштів, кредити однієї фізичної особи іншій тощо. Існує ймовірність проведення операції без смартфона, прив'язавши NFC-мітку банківської картки до NFC-кільця. Причому такі операції будуть більш безпечними, ніж сучасні операції за картками, тому що в операторів є можливість відстежити мобільний телефон за ідентифікаційним номером. Крім того, розпізнавання клієнта банківським працівником у відділенні вже зараз може проводитися за наявності відповідного телефону, тому потреба в паспорті для підтвердження особи поступово зникає. Така тенденція виникла на ринках США і Європи, де розпізнавання вже проводиться навіть за адресою електронної пошти [10].

Варто зазначити, що загальний рівень користування послугами Інтернет-банкінгу в Україні все ще залишається одним із най-

нижчих серед країн Центральної та Східної Європи – лише 2% населення, старшого за 16 років [11]. Експерти консалтингової компанії McKinsey&Company підтверджують, що для банківського сектору України характерний низький рівень користування Інтернетом та мобільним банкінгом. Лише 9% роздрібних клієнтів користуються Інтернет-банком, а мобільним банком – 3%. За даними рис. 1 можна порівняти показники України та європейських країн, останні мають значно більший відсоток користувачів.

За даними Eurostat, близько половини (51%) дорослих європейців використовують Інтернет-банкінг. Ця частка постійно зростає, у 2007 р. вона становила лише 25%.

Інтернет-банкінг особливо популярний серед клієнтів віком від 25 до 34 років. Використання Інтернет-банкінгу має тенденцію до збільшення відповідно до підвищення рівня освіти користувачів. Лише 24% людей із середньою освітою користуються електронним банкінгом, і 77% тих, хто має вищу освіту.

Серед країн-членів ЄС Інтернет-банкінг найбільш поширений у Данії (де 90% людей у віці від 16 до 74 років заявили, що вони користуються таким видом послуг) та Нідерландах (89%), а також інші країни Північної Європи – Фінляндія (87%) та Швеція (86%). Найнижчі показники зареєстровані в Болгарії (5%) та Румунії (7%). Менше 30% людей віком від 16 до 74 років використовують Інтернет-банкінг у Греції (25%) та Кіпрі (28%), до таких країн також можна віднести й Україну [12].

У 2015 р. українці ще надавали перевагу обслуговуванню у відділеннях банків, водночас в Польщі, США, ЄС, Великобританії цей вид надання послуг вже неактуальний. Порівнюючи статистику України та Росії, можна зауважити, що росіяни вдвічі менше використовують такий вид обслуговування, як відділення банків. На сьогодні у колишніх радянських республіках великої популярності набувають банкомати та термінали,

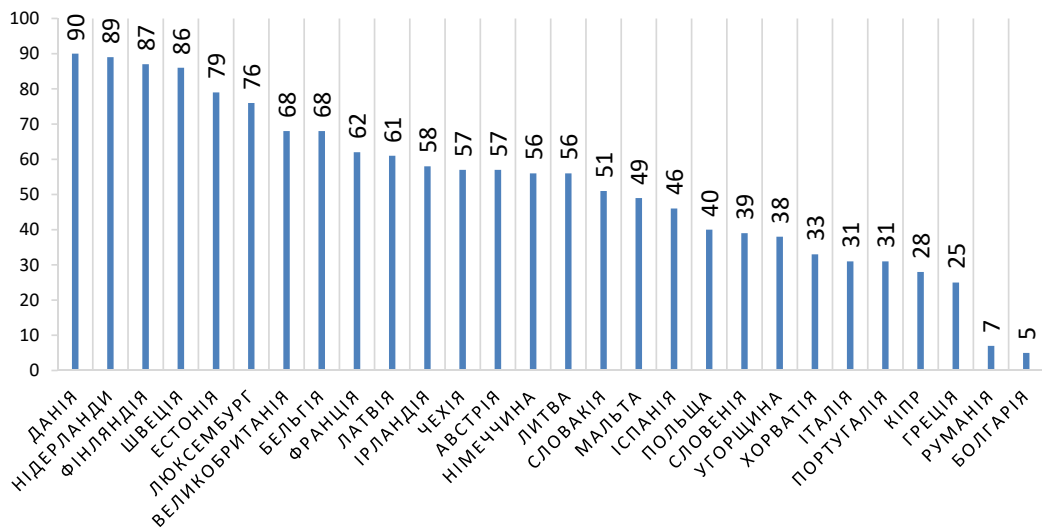

Рис. 1. Частка користувачів Інтернет-банкінгом у 2017 р. в Європі (віком від 16 до 74 років)

* Побудовано на основі [12].

але можна спостерігати і протилежну динаміку розвитку такого виду надання послуг у зарубіжних країнах. Щодо е-банкінгу, то Україна значно поступається таким державам, як США, Польща, ЄС та ін., цей показник різниться більше ніж удвічі (табл. 1).

У 2016 р. у розвитку Інтернет-банкінгу головною тенденцією стало зростання популярності мобільних платежів за допомогою смартфона. Зокрема, за даними дослідження MasterCard, з використанням смартфона готові оплачувати товари та послуги 72% опитаних українців, тоді як в Західній Європі показник такої готовності

становить тільки 37%, а в Центральній та Східній Європі – 57%.

Заважають розвитку е-банкінгу в Україні наступні чинники:

- низький рівень мотивації колективного фінансування, зокрема допомога в реалізації інноваційних проектів;
- висока частка тіньових операцій у господарському обігу. Так, за попередніми розрахунками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, рівень тіньової економіки в першому кварталі 2018 р. становив 33% від офіційного валового внутрішнього продукту;

Таблиця 1

Використання клієнтами різних видів обслуговування у 2015 р., %

Показники	Україна	США	ЄС
Інтернет та мобільний банкінг	40	88	92
Відділення	37	9	7
Банкомати та термінали	22	1	1
Call-центр	1	2	0

* Складено на основі [13, с. 8].

– низький рівень довіри українців до банківської системи [13, с. 8].

Варто також зазначити, що банківські установи України почали активно втілювати в реальність переваги Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу в свою практику надання банківських послуг відносно нещодавно. Основною перешкодою є проблематичність технічної реалізації цих систем, що пов'язане, передусім, зі складністю та високою ціною захисту інформації, яка передається.

На початку 2015 р. в Україні лише 13 із 127 банків, або 10%, пропонували своїм клієнтами мобільні додатки, через які можливо управляти рахунками, здійснювати платежі, керувати депозитами, оплачувати комунальні послуги та інше. Крім того, 49 із 127 банків, що становить 39%, маючи систему Інтернет-банкінг, пропонують, в основному, клієнтам управляти своїми рахунками тільки через відділення за допомогою операціоністів, і це при тому, що у 2015 р. проникнення Інтернету в Україні сягнуло 58% та охопило 21,1 млн чоловік [11]. Дані щодо впровадження Інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу в Україні в розрізі груп показано на рис. 2 та рис. 3.

Варто також проаналізувати послуги Інтернет-банкінгу, які пропонують іноземні й українські банки (табл. 2).

Одним із найбільш розвинених видів електронних банківських послуг є дистанційне обслуговування клієнтів. Технологія дистанційного банківського обслуговування “домашній банкінг”, або “віддалений банкінг”, що дає можливість клієнту користуватись банківськими послугами, не будучи фізично присутнім в офісі установи, виник більше тридцяти років тому. Така назва пояснює основну суть поняття. “Віддалений банкінг” є формою надання послуг банком не в офісі банківської установи при особистому спілкуванні клієнта і банківського працівника, а в офісі споживача послуг, в його домі і скрізь, де це допустимо системою і зручно для нього.

АТ КБ “Приватбанк” є одним із найбільш інноваційних банків в Україні, що визнано не тільки в Україні, а й за її межами. Найбільш поширеною інновацією серед населення є “Приват24” [15]. За допомогою цієї системи можна вирішити будь-які питання, не виходячи з дому, за наявності доступу до мережі Інтернет, а саме: проводити операції за картою, робити необхідні платежі і

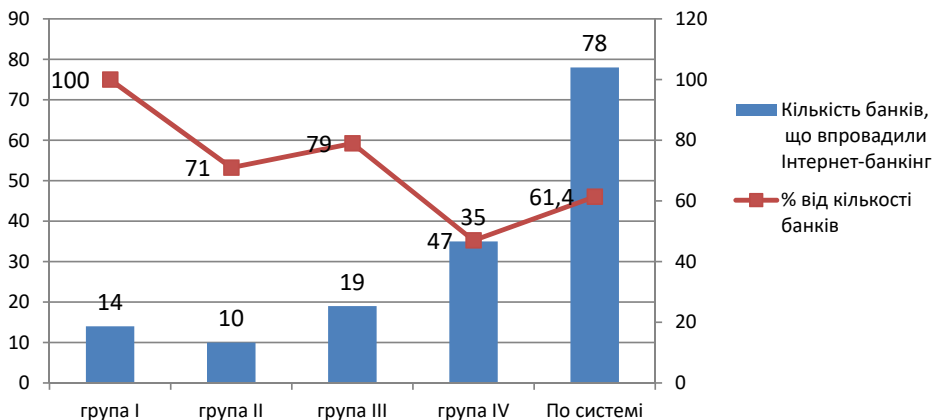

Рис. 2. Рівень впровадження Інтернет-банкінгу банками України

* Побудовано на основі [4, с. 302].

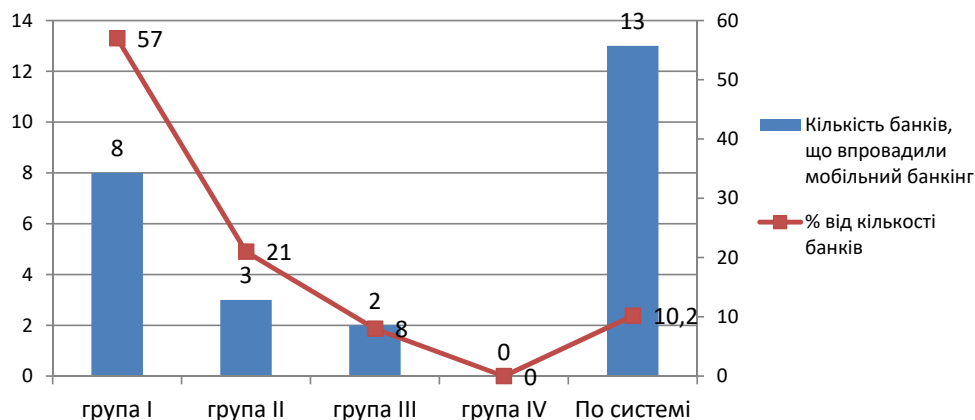

Рис. 3. Рівень упровадження мобільного банкінгу банками України

* Побудовано на основі [4, с. 303].

Таблиця 2

Характеристика послуг Інтернет-банкінгу, які надають зарубіжні банки та банки України

Вид послуг	Зарубіжні банки	Українські банки
Запит залишків за рахунками	впроваджено	впроваджено
Виставлення і сплата рахунків	впроваджено	впроваджено
Грошові перекази	впроваджено	впроваджено
Оформлення депозиту	впроваджено	впроваджено
Оформлення депозитів, ставки за якими індексовано	впроваджено	не впроваджено
Відкриття рахунків	впроваджено	впроваджено
Оформлення кредиту	впроваджено	впроваджено, але майже не пропонується
Інтернет-еквайринг	впроваджено	не впроваджено
Хеджування валютних ризиків	впроваджено	не впроваджено

* Складено на основі [14].

внески, сплачувати заборгованість за кредитом, проводити обмін валюти.

Станом на 1 січня 2016 р. в Україні 13 банків пропонували клієнтам мобільні додатки. Проте безсумнівним лідером у застосуванні таких інноваційних продуктів є “Приватбанк”, який пропонує своїм клієнтам не один, а 19 мобільних додатків, пристосовавши їх до певного типу користувачів та розподіливши їх за типами банківських і побутових операцій. Для приватних осіб “Приватбанк” пропонує 14 додатків.

Будь-які аспекти діяльності банків у сучасних умовах є сферою впровадження інновацій: розробляються нові банківські продукти та послуги, фінансові інструменти та технології обслуговування, змінюються організаційні структури та бізнес-процеси кредитних організацій, застосовуються інноваційні канали збуту та методи реклами. Варто зауважити, що у сучасних умовах розвиток банківського бізнесу нерозривно пов’язаний з автоматизацією, впровадженням новітніх технічних засобів і передових

банківських технологій щодо просування на ринок банківських продуктів і послуг, а також з пошуком інструментів, що підвищують привабливість банківських послуг, чому сприяють інновації.

Проте, поряд з розвитком новітніх технологій та методів у банківській сфері, постають нові проблеми та загрози, на які також варто звернути увагу. Адже, як відомо зі світової практики, зловмисники обов'язково знайдуть найменш захищене місце в системі. Тому кожна деталь банківської інновації відіграє важливу роль.

Варто зазначити, що переважна більшість банківських інновацій мають нематеріальний характер, це обумовлює особливості та проблеми захисту прав інтелектуальної власності кредитних інститутів. В Україні, згідно із Законом "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", винаходом вважається результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології [16]. Таким чином, українське законодавство не висуває умови обов'язкового технічного характеру нововведення (як це стримувало розвиток у деяких країнах світу – Японії, США), що теоретично відкриває комерційним банкам можливість для патентного захисту інновацій. Проте реальна їх активність у цьому відношення є незначною.

Фінансові технології змінюються стрімкими темпами, тому для того, щоб фінансові інститути могли йти в ногу з сучасними системами, їм доведеться виокремити кілька ІТ-груп, завданням яких буде усунути помилки, просувати оновлення на ринок та проводити дослідження на ньому. Якщо банки не хочуть цього, їм доведеться йти зовсім іншим шляхом і повністю вийти з технологічної гри, щоб співпрацювати з зовнішніми технологічними компаніями. Інакше кажучи, щоб справді модернізувати всі процеси, вони повинні зробити вибір: стати технологічними компаніями, або припинити існування [17].

Досить важливим є те, що наразі традиційні підходи до надання банківських послуг і ведення банківського бізнесу вже не задовольняють зростаючий попит та очікування клієнтів, не відповідають вимогам підвищення ефективності та прибутковості. Банківський сектор відчуває посилюючий вплив цифровізації економіки, технологій і демографічних факторів. Цифровізація економіки змінила систему економічних відносин. Збільшуються конкуренція та дезінтермедіація з боку небанківських провайдерів послуг, зокрема, не тільки фінансово-кредитних установ, а й високотехнологічних компаній і стартапів "Fintech". Так, останніх можна вважати, з одного боку, реальною загрозою для розвитку або навіть існування банківського сектору, якщо врахувати, що вони поряд з новими технологічними рішеннями прагнуть стати лідерами в його високорентабельних сегментах, а з іншого – новим етапом розвитку, якщо банки зможуть подолати традиційний консерватизм і співпрацювати, формуючи нові прогресивні відносини з "Fintech".

Отже, подолання банківським сектором амбівалентності потребує вибору стратегії реагування на нові тенденції цифровізації економіки. Такий вибір буде визначати в майбутньому позиціонування на ринку кожного банку та банківського сектору загалом, а розуміння цього буде змушувати до реальних дій, що сприятиме прискоренню появи фінансових інновацій.

Водночас особливості цифровізації економіки привносять нові виклики та загрози всім учасникам цього процесу. Зокрема, поширення індивідуалізації цифрових послуг призводить до зниження контролю їх здійснення, а отже, зростання шахрайських дій, підвищує ризики витоку інформації. Крім того, через постійне зростання кібератак необхідним є захист інтернет-додатків і мобільних фінансових додатків,

смарт-контрактів, платіжних і автоматизованих банківських систем тощо шляхом підвищення рівня інформаційної безпеки на умовах залучення додаткових інвестицій і регулювання для мінімізації ризиків цифрових технологій.

Сьогодні можна стверджувати, що вітчизняна банківська система не стоїть осторонь від світового інноваційного процесу в банківській сфері та має достатній інноваційний потенціал для активного впровадження фінансових інновацій, які позитивно показали себе на ринках інших країн, а також розробки власних новацій, що вже мають певні успіхи. Проте загальні процеси цифровізації національної економіки потребують прискорення, інакше для України вони з можливостей можуть стати загрозами.

Крім того, в тренді залишається інвестування в системи безпеки через зростання кібер-загроз для банківських установ. Підтвердженням масштабності поширення та руйнівних наслідків останніх є проникнення хакерів в українські фінансові установи, блокування сайтів Міністерства фінансів і Державної казначейської служби у 2016 р., а також остання кібератака 27 червня 2017 р. [6, с. 72].

За підрахунками спеціалістів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, збитки в результаті кібератаки вірусу Petya в 2017 р. становили 0,4% ВВП України, що більше ніж 300 млн доларів. Тоді були атаковані одні з найбільших в Україні банків, такі як: Ощадбанк, Банк Південний, ОТП Банк, Кредобанк, Укргазбанк, Укрсоцбанк, Промінвестбанк [18]. Після таких випадків час замислитися про надійність системи безпеки, які використовують банки.

Значною загрозою для банків є високорозвинені технологічні компанії, котрі деякими своїми функціями частково вже замінюють банківські установи. Хто б передбачав,

що технологічні компанії, такі як Amazon, стануть загрозою банківської системи? Наприклад, Apple Pay та Google Wallet експериментують із способами використання технологій для ефективного оброблення великих обсягів даних, щоб полегшити, здешевити та зробити безпечнішою роботу з клієнтами-продавцями. Варто зазначити, що компанія eBay PayPal щоденно обробляє більше 315 мільйонів доларів і більше 1 мільярда доларів на рік за допомогою свого мобільного додатка, що є досить високим результатом на світовій арені небанківських установ.

Не дивно, що банки визнають таку загрозу, як досить серйозну. Згідно з новим дослідженням від технологічної компанії Infosys та французького роздрібного банківського об'єднання EFMA, 45% банків оцінили загрозу від технологічних компаній як найвищу. Після технологічних компаній найбільш серйозною загрозою для банків вважається телекомунікаційні компанії та новаторські компанії. Отже, це повинно підштовхнути банківські установи до більш радикальних дій в плані інноваційної діяльності, в іншому випадку, дані технологічні компанії можуть в майбутньому завдати значних збитків або навіть витіснити банки на ринку.

Великі установи серйозно ставляться до цієї загрози. З 2015 р. вже 84% банків світу збільшують свої інвестиції в інновації (у 2009–лише 13%). Згідно з тими ж дослідженнями компанії Infosys, вони зосереджують свої зусилля на технологіях мобільності, великих даних і соціальних медіа [19].

Також варто зазначити, що сьогодні виникають децентралізовані системи цифрових валют однорангової мережі. Найбільш широко використовуваним з цих так званих криптовалют є біткоїн (bitcoin), який неухильно набуває популярності в різних колах з моменту його запуску в 2009 р. Зараз біткоїн серйозно сприймається багатьма великими компаніями, такими як Dell, Microsoft,

Overstock.com та Virgin Airways, і всі вони приймають його для оплати товарів і послуг. Біткоїн дає змогу надсилати гроші по всьому світу за лічені секунди, і з дуже низькими транзакційними витратами. Ці транзакції забезпечуються потужною мережею обчислювальної потужності, що робить їх безпечними, одночасно зберігаючи анонімність [19].

Біткоїн є не тільки корисною як цифрова валюта та платіжна система, а й унікальна технологія, яка забезпечується схемою блокчейну, що також має недоліки, з якою традиційна фінансова система матиме справу. Всі транзакції відбуваються без контролю з боку будь-якого органу влади та без комісій. Це може здатися нереальним, але така концепція є теоретично здоровою, і її впровадження є справою часу, перш ніж всі види фінансових операцій та клірингових послуг почнуть здійснюватися через блокчейн. Проте система може нести реальну загрозу банківським установам в майбутньому, адже в ній можна здійснювати всі види транзакцій без потреби в банківських установах, фондових біржах або навіть національних валютах. Крім того, є недостатньо зрозумілою природа виникнення коштів та їхнього оцінювання в реальних валютах.

Реалізація і поширення інноваційної діяльності в будь-якій галузі, зокрема і в банківському секторі, є складним завданням. Особливістю функціонування банківської системи України є те, що діяльність комерційних банків багато в чому залежить від надто змінного політичного й економічного становища. А з огляду на періодичність кризових явищ в країні, ефективність і прибутковість такого функціонування є проблематичною. Як відомо, впровадження та вдосконалення інновації потребує значних фінансових вкладень. Тому, насамперед, для впровадження та вдосконалення інноваційної діяльності комерційним банкам варто якісно та стратегічно здійсню-

вати планування й управління ризиками, створювати спеціальні фонди. Адже саме ресурсна забезпеченість безпосередньо впливає на здатність реалізувати інновації та їх ефективність.

Один із головних напрямів вдосконалення інноваційної діяльності в комерційних банках України – це виокремлення та розробка інноваційної політики та стратегії як самостійних та самодостатніх напрямів у загальній банківській стратегії.

Актуальним для успішного здійснення інноваційної стратегії банків є створення відповідного відділу в загальній організаційній структурі, котрий займався би моніторингом інноваційних тенденцій не лише в банківському середовищі, а й загалом в економіці, пошуком, аналізом та відбором ідей, прийнятних для втілення, самостійно здійснював генерацію інноваційних ідей.

Слід зазначити, що інноваційно-технологічні зміни не створюють як для банку, так і для його клієнтів додаткової цінності, а лише попередньо добре відпрацьована інноваційна бізнес-стратегія може забезпечити досягнення реальних конкурентних переваг. Сучасний інноваційний розвиток банківського менеджменту та маркетингу не можливо уявити без ІТ-підтримки. Інноваційно-технологічні стратегії нині безпосередньо впливають на розвиток всіх сфер банківської діяльності, створюючи можливості втілення нововведень та сприяючи генерації ідей щодо них. Тому для комерційних банків має бути пріоритетною реалізація проектів, які забезпечують ринкову диференціацію банку через використання сучасних інформаційних технологій. Це, в свою чергу, зумовлює збільшення частки персоналу, зайнятого в комунікаційних, інформаційних, аналітичних підрозділах, та частки комп'ютерного, іншого апаратного та програмного забезпечення в активах банку [2, с. 259].

Практика свідчить, що під час фінансово-економічних криз економія на інноваційних технологіях не є виправданою, адже це призводить у майбутньому до морального старіння інформаційної інфраструктури, що, в свою чергу, призводить до послаблення ринкових позицій та інших негативних наслідків. Тому економія на інноваціях має бути вмотивована.

Світова практика щодо вдосконалення діяльності свідчить на користь співпраці зі сторонніми організаціями та компаніями для розробки й розвитку інновацій.

Великі роздрібні банки можуть орієнтуватися на глобальну інформатизацію, тобто як у сфері обслуговування всіх груп клієнтів, так і в управлінні діяльністю і у внутрішньобанківських операціях, що вимагає мобілізації значних грошових коштів та інтелектуальних ресурсів, проте в майбутньому дасть змогу зменшити помилки “людського фактора” при проведенні операцій, скоротити операційні витрати та підвищити якість роботи. Невеликі банки можуть реалізувати локальну інформатизацію технологій, що є менш витратним та дасть змогу в майбутньому зберегти конкурентні переваги на певних сегментах ринку, скоротити нераціональні витрати управління діяльністю. При цьому потрібно об’єктивно оцінювати та порівнювати ризики [2, с. 260].

Свого часу революційним стало використання в світовій практиці та в Україні зокрема автоматизованих банківських систем, що забезпечують здійснення щоденних операцій. Проте завдяки розвитку банківського бізнесу ці системи в майбутньому будуть не актуальні і вже нині варто замислитися над застосуванням наступних поколінь відповідного програмного забезпечення. Вже сьогодні банки намагаються розробити систему, особливістю якої була б універсальність та гнучкість, можливість автоматично створювати потрібну конфігу-

рацію за допомогою інтелектуальних компонентів, що налаштовуються. Така технологія називається сервісно-орієнтованою архітектурою [2, с. 261–262]. Вітчизняним банкам слід активізувати власну інноваційну діяльність, адже саме ті банки, які першими запровадять нову технологію, зможуть оцінити переваги та бути конкурентоспроможними за рахунок подальшої низької вартості реалізації проектів та здатності використовувати кращі рішення ринку.

Новітньою практикою розвитку автоматизованих банківських систем є поширення їхнього поділу на три рівні:

1. OLTP (англ. online transaction processing – оперативне виконання транзакцій), – це сукупність модулів забезпечення поточної операційної роботи банку і є основою автоматизації банківської діяльності.

2. OLAP (англ. online analytical processing – оперативний аналіз) – система аналітичної обробки даних, яка має на меті виконання операцій з агрегування та консолідації інформації, розрахунку фінансових показників, виявлення асоціативних зв’язків, здійснення фінансового аналізу, формування звітів для менеджерів банку тощо.

Цей рівень для ефективного функціонування потребує створення Data Warehouse – централізованого сховища даних, що дає змогу суттєво здешевити та прискорити пошук інформації для прийняття управлінських рішень і складання аналітичних звітів, поліпшує якість управління ризиками та підвищує прозорість бізнесу. Також, незважаючи на значну вартість реалізації проекту, відповідні витрати досить швидко окупуються.

3. DSS (англ. decision support system – система підтримки прийняття рішень) – становить складні алгоритми аналізу та моделювання процесів для підготовки варіантів управлінських рішень [2, с. 263].

Наступним у вдосконаленні інноваційної діяльності є розвиток дистанційного

банкінгу, а саме – впровадження та розширення можливостей Інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, телефонного банкінгу, а також освоєння нового сегмента – банкінгу через соціальні мережі, що є поширеним за кордоном. Для більшої ефективності банкам слід проводити заходи щодо популяризації та заохочення таких способів користування банківськими послугами серед споживачів. Ефективною є реалізація програм винагород за користування банківськими послугами дистанційними каналами шляхом надання бонусів.

Щорічно кількість шахрайств із використанням платіжних карток з магнітною стрічкою зростає, що зумовлює та стимулює банківські установи до впровадження та поширення нових технологій здійснення безготівкових розрахунків та способів захисту своїх клієнтів. За даними Управління боротьби з кіберзлочинністю, за минулий рік з карток українців зняли 1325000 грн, отож, для банківської системи України актуальною є робота з удосконалення безготівкових каналів обслуговування клієнтів. Основними шляхами вдосконалення безготівкових розрахунків є запровадження та поширення технологій чіпових смарт-карток, payWave, PayPass, NFC, P2P. За рахунок цих технологій усуваються основні недоліки використання карток з магнітними стрічками: значні витрати на телекомунікаційні мережі та не завжди достатня швидкість проведення операцій, складність використання цих технологій у шахрайських цілях. Перспективним варіантом реалізації відповідних технологій може бути монтування та продаж їх в аксесуарах, таких як годинники, чохла до мобільних телефонів, наліпки на телефони та ін.

Тому банківським установам України потрібно розвивати Private Banking, як нову технологію у розвитку банківського обслуговування. За рахунок Private Banking мож-

на покращити лояльність, довіру до банку, визначити потреби клієнтів для подальшого збуту саме необхідних банківських послуг і продуктів.

Необхідне проведення навчань серед клієнтів щодо користування банківськими послугами. Тим самим можна забезпечити зростання обсягу використовуваних послуг та продуктів, зменшити відтік існуючих клієнтів та покращити імідж банку.

Також необхідно розвивати програми лояльності, які не були б обмежені виключно нарахуванням бонусів, а надавали й інші винагороди, наприклад, пропонували безкоштовно підписку на певний період до певного медіа-ресурсу в мережі Інтернет чи абонемент до басейну, фітнес клубу чи тренажерного залу тощо.

Доцільно спрямувати свої зусилля на розвиток трастових, консультаційних, інформаційних, аудиторських, гарантійних послуг і допоміжних операцій, які мають взаємозв'язок із забезпеченням господарської діяльності споживачів банківських послуг; слід постійно удосконалювати традиційні банківські послуги для більш ефективної роботи банківської установи.

Одним із перспективних напрямів розвитку комерційних банків є надання клієнтам кваліфікованих консультацій та інформації в галузі управління фінансами й організації господарської діяльності, а також у вирішенні правових, банківських, фінансових питань і проблем, та пов'язані з веденням бізнесу. Відповідно до цього необхідним є створення такої міжбанківської мережі, яка має бути доступною для всіх бажаючих щодо використання необхідної інформації.

Для ефективного розвитку банків на внутрішньому ринку, а також поступового просування й успішного функціонування на міжнародних ринках, комерційним банкам варто цілеспрямовано рухатися у напрямку власної генерації нових ідей. Адже з часом

вітчизняна банківська система змушена буде все тісніше стикатися та конкурувати зі світовими банківськими лідерами. Вже сьогодні проникнення успішних закордонних банківських груп на вітчизняний ринок досить помітне та відчутне. Тому розробка та впровадження власних унікальних послуг, продуктів і застосування радикально нових технологій набуває все більшої актуальності.

Найбільш цікавими перспективними банківськими інноваціями, які могли б бути започатковані в Україні, слід уважати:

1. Депозитний проект SmartyPig від WestBank (Великобританія), який побудований за принципом соціальної мережі, де треба зареєструватися, виставити цілі, на які призначено вклад, запросити друзів. Такий вклад носить дуже конструктивний характер – людині прищеплюється звичка постійно усвідомлювати свої потреби та визначати способи їх досягнення.

2. Проект Keep the change від Bank of America, згідно з яким банк у процесі покупки округлює суму, а різницю залишає клієнту на окремому ощадному рахунку.

3. IBC Bank (Канада), що пропонує своїм клієнтам нову кредитну карту – “Кобренд” у співробітництві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons. При здійсненні покупки або оплати рахунку в ресторані клієнт обирає потрібну йому кнопку і проводить платіж.

4. Сервіс P2P-перекази через мобільний телефон, який представлений на ринку банківських послуг як Oboray, Hal-Cash от Bankinter, POPmoney от PNCBank. Суть його полягає в тому, що для переказу грошей не потрібно знати прізвище, банк та номер рахунку. Все, що потрібно, – це зареєструватися в проекті P2P-переказів і відправити гроші, натиснувши кнопки на телефоні. Якщо телефон уже є в системі і він прив'язаний до рахунку в банку, то гроші придуть на нього, а якщо номера в системі

немає, то рахунок буде відкрито автоматично [3, с. 114].

На основі проведеного аналізу стану та розвитку банківських інновацій в Україні в сучасних умовах, можна зробити такі **висновки**:

Для України доволі актуальним є розвиток інновацій. “Банківські інновації” – це нове поняття, яке еволюціонувало з поняття “інновації”. Загалом в економічній науковій літературі є багато підходів щодо їхнього тлумачення, зокрема спостерігається ототожнення їх з фінансовими інноваціями. Проте, на нашу думку, ці два поняття є відмінними; крім того, фінансові інновації є ширшим поняттям, адже охоплює своїм змістом не лише банківську сферу.

Однією з особливостей інноваційної діяльності українських комерційних банків є відсутність розробки власних унікальних продуктів, послуг технологій, що відповідають світовому рівню, а запозичення таких, які для банківської системи України є інноваціями. Така тенденція зумовлена особливістю установ від можливих ризиків втрат фінансових ресурсів, економії часу та коштів на розробку інновацій.

Серед банківських установ України, які протягом останніх років здійснюють активний інноваційний розвиток, слід виокремити: АТ КБ “Приватбанк”, АТ “Райффайзен Банк Аваль”, АТ “Ощадбанк”, АТ “Укресімбанк”, АТ “Укрсоцбанк”, АТ “Альфа-Банк”, АТ “ОТП Банк”. Проте безперечним лідером у втіленні інновацій на всіх рівнях власної діяльності є АТ КБ “Приватбанк”, про що свідчить унікальність продуктового ряду, багатофункціональність дистанційного обслуговування та застосування інноваційних технологій.

Ключовими напрямками вдосконалення інноваційної діяльності для комерційних банків України є необхідність розуміння важливості інноваційної складової для успішного майбутнього функціонування; формування самостійної та самодостатньої

інноваційної політики; створення інноваційних відділів як стратегічних структурних підрозділів банків; розвиток дистанційного обслуговування, зокрема мобільного банкінгу та Інтернет-банкінгу; ґрунтовна переоцінка та реорганізація способів обслуговування клієнтів у відділеннях в контексті налагодження більш тісних та дружніх відносин.

Варто звернути увагу також на питання загроз, які впливають на розвиток інновацій в банківській системі, адже розвиток технологій посилює конкуренцію на ринку. Тому для того, щоб бути затребуваними, банківським установам потрібно постійно спостерігати за світовими тенденціями та інноваціями. Адже в еру новітніх технологій з'явилися фінансові установи, які виконують деякі банківські функції, отже, конкурують з банками.

З огляду на особливості банківського бізнесу та значну конкуренцію, проблема розвитку інноваційної діяльності стала особливо актуальною. Крім того, вдосконалення інноваційної діяльності – це досить складна справа, тому потрібне різнопланове спрямування для забезпечення ефективності та очікуваної результативності роботи банків. Необхідно покращувати не лише технології, послуги та продукти, а й способи організації діяльності банків, комунікації з клієнтами, просування продуктів та ін.

Список використаних джерел

1. Банківські операції: підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – 2-ге вид., випр. і доповн. – Тернопіль : ТзОВ “Терно-граф”, 2013. – 688 с.
2. Єгоричева С.Б. Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти : монографія / С.Б. Єгоричева ; ВНЗ у кооперації “Полтавський університет економіки і торгівлі”. – Полтава : ТОВ “АСМІ”, 2010. – 348 с.
3. Золотарьова О. В. Інноваційні банківські продукти та специфіка їх впровадження в Україні [Електронний ресурс] / О. В. Золотарьова, А. А. Чекал // Науковий вісник Херсонського

державного університету. – 2016. – Вип. 16. Ч. 1. – С. 112–115. – Режим доступу : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/29.pdf.

4. Карчева І.Я. Сучасні тенденції інноваційного розвитку банків України в контексті концепції банк 3.0 [Електронний ресурс] / І.Я. Карчева // Фінансовий простір. – 2015. – № 3(19). – С. 299–305. – Режим доступу : <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/15kijsti.pdf>.

5. Метлушко О.В. Новітні банківські продукти і технології : навч. посіб. / О.В. Метлушко. – Тернопіль : Вектор, 2016. – 172 с.

6. Пантелесева Н. М. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози [Електронний ресурс] / Н. М. Пантелесева // Приазовський економічний вісник. – 2017. – Вип. 3(03). – С. 68–73. – Режим доступу : http://rev.kpu.zp.ua/journals/2017/3_03_uk/17.pdf.

7. Internet Word Stars [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>.

8. Дослідження інтернет-аудиторії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>.

9. Проникновение интернета в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://inau.ua/sites/default/files/file/1801/iv_kvartal_2017.pdf.

10. Аналитический отчет об условиях IT сервисов и услуг для частных клиентов в 50 крупнейших розничных банках Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.prostobankir.com.ua.

11. Офіційний сайт GfK Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gfk.ua>.

12. Eurostat [Electronic resource]. – Access mode : <http://ec.europa.eu/eurostat>.

13. Семенець М. О. Fintech та кібербезпека в е-банкінгу [Електронний ресурс] / М. О. Семенець, С. Ю. Ляшко, М. М. Бречко // Наукова думка інформаційного століття. – 2017. – Том 3. – С. 6–13. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu>.

edu.ua/bitstream/123456789/57306/1/Semenec_cybersecurity.pdf.

14. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

15. Офіційний сайт АТ КБ “Приватбанк” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua>.

16. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 року №3687-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.

17. The biggest threat to banks? Legacy systems, not fintech [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.theglobeandmail.com/report-on-business/rob-commentary/the-biggest-threat-to-banks-legacy-systems-not-fintech/article32967786/>.

18. Офіційний сайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://195.78.68.84/dsszzi/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=291444&cat_id=38837.

19. Technology, The Biggest Threat For Big Banks [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/040115/technology-biggest-threat-big-banks.asp>.

References

1. Dzubluk, O. (Ed.). (2013). *Bankivski operatsii* [Banking operations]. (2 nd ed., rev.). Ternopil: Ltd. Terno-graf [in Ukrainian].

2. Yehorycheva, S.B. (2010). *Innovatsiina diialnist komertsiiynykh bankiv: stratehichni aspekty* [Innovative activity of commercial banks: strategic aspects]. Poltava: TOV “ASMI” [in Ukrainian].

3. Zolotareva, O.V., Chekal, A.A. (2016). *Innovatsiini bankivski produkty ta spetsyfika yikh vprovadzhennia v Ukraini* [Innovative banking products and the specifics of their implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 16.1, 112–115. Available at: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_16/1/29.pdf.

4. Karcheva, I.Ya. (2015). *Suchasni tendentsii innovatsiinoho rozvytku bankiv Ukrainy v konteksti kontseptsii bank 3.0* [Modern tendencies of innovative development of Ukrainian banks in the context of the concept bank 3.0]. *Finansovyi prostir – Financial Space*, 3 (19), 299–305. Available at: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1503/15kijsti.pdf>.

5. Metlushko, O.V. (2016). *Novitni bankivski produkty i tekhnolohii* [Latest banking products and technologies]. – Ternopil: Vektor [in Ukrainian].

6. Panteleeva, N.M. (2017). *Finansovi innovatsii v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky: tendentsii, vyklyky ta zahrozy* [Financial innovations in the conditions of digitization of the economy: trends, challenges and threats]. *Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk – Pryazovskyi Ekonomichnyi Visnyk*, 3 (03), 68–73. Available at: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/3_03_uk/17.pdf.

7. Internet Word Stars. Available at: <https://www.internetworldstats.com/stats4.htm>.

8. *Doslidzhennia internet-audytorii* [Internet audience research]. Available at: <http://inau.ua/proekty/doslidzhennya-internet-audytoriyi>.

9. *Proniknovenie Interneta v Ukraine* [Internet penetration in Ukraine]. Available at: http://inau.ua/sites/default/files/file/1801/iv_kvartal_2017.pdf [in Russian].

10. *Analiticheskyy otchet ob usloviykh IT servisov i uslug dlya chastnykh klientov v 50 naibolshih roznichnykh bankah Ukraini* [Analytical report on the conditions of IT services and services for private clients in 50 largest retail banks in Ukraine]. Available at: www.prostobankir.com.ua.

11. Ofitsiynyi sait GfK Ukraine [Official site of GfK Ukraine]. Available at: <http://www.gfk.ua>.

12. Eurostat. Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat>.
http://edu.ua/bitstream/123456789/57306/1/Semenec_cybersecurity.pdf.
<http://ec.europa.eu/eurostat>.

13. Semenec, M. O., Lyashko, S.Yu. Brichko, M. M. (2017). *Fintech ta kiberbezpeka v e-bankinhu* [Fintech and cybersecurity in e-banking]. *Naukova dumka informatsiinoho stolittia – Scientific Thought of Information Age*, 3, 6–13. Available at: <http://es->

suir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/57306/1/Semenec_cybersecurity.pdf.

14. *Ofitsiynyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [The official website of the National Bank of Ukraine]. Available at: <http://www.bank.gov.ua>.*

15. *Ofitsiynyi sait AT KB "Privatbank" [The official website of the JS "Privatbank"]. Available at: <https://privatbank.ua>.*

16. *Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli. Zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 1993 roku №3687-XII [Law of Ukraine on the protection of the rights to inventions and useful model]. (1993, December, 15). Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.*

17. *The biggest threat to banks? Legacy systems, not fintech. Available at: <https://www.theglobeandmail.com/report-on-business/rob-commentary/the-biggest-threat-to-banks-legacy-systems-not-fintech/article32967786/>.*

thebiggest-threat-to-banks-legacy-systems-not-fintech/article32967786/.

18. *Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby spetsialnoho zviazku ta zakhystu informatsii Ukrainy [Official site of the State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine], Available at: http://195.78.68.84/dsszzi/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=291444&cat_id=38837.*

19. *Technology, The Biggest Threat For Big Bank. Available at: <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/040115/technology-biggest-threat-big-banks.asp>.*

Стаття надійшла до редакції 23.08.2018.